

НАПРЯМ 5. ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ КРИЗ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-632-7-17>

ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗ

Дубіна Є. Е.

*здобувачка загальної середньої освіти,
Запорізький академічний ліцей № 31 Запорізької міської ради
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасний етап розвитку України характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими воєнним станом, проведенням структурних реформ та інтеграцією до європейського правового простору. У цих умовах особливого значення набуває інституційна стійкість правової системи, яка виступає ключовою передумовою забезпечення правової визначеності, стабільності регулювання та ефективного функціонування держави. Зазначені процеси не лише змінюють зміст правового регулювання, але й трансформують самі механізми функціонування державних інституцій, що обумовлює необхідність переосмислення підходів до забезпечення стійкості правової системи.

Інституційна стійкість правової системи доцільно розглядати як здатність її основних елементів – судової влади, органів публічної адміністрації, нормотворчих органів – зберігати функціональність, узгодженість та ефективність навіть в умовах кризових явищ. Вона передбачає не лише формальну стабільність правових норм, але й адаптивність механізмів їх реалізації, гнучкість інституційних структур та здатність до швидкого реагування на зовнішні виклики [1, с. 45]. У цьому контексті важливим є також поняття правової резильєнтності, що означає здатність правової системи не лише протистояти кризам, але й відновлюватися після них із збереженням основних принципів правовладдя.

Одним із визначальних чинників інституційної стійкості є судова практика. В умовах правової невизначеності, спричиненої воєнним станом, саме суди забезпечують однакове застосування норм права та формують стандарти їх тлумачення. Судова практика виконує

стабілізуючу функцію, оскільки дозволяє усунути прогалини законодавства та подолати колізії правових норм. Значну роль у цьому процесі відіграє Верховний Суд, який забезпечує єдність судової практики та формує правові позиції, що мають орієнтуюче значення для нижчих судів.

Особливу роль у забезпеченні стабільності правової системи відіграє практика Європейського суду з прав людини. Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», вона є джерелом права в Україні [2]. Це означає, що національні суди зобов'язані враховувати підходи ЄСПЛ при розгляді справ, що сприяє уніфікації правозастосування та підвищенню якості судових рішень. Практика ЄСПЛ також виступає важливим орієнтиром у питаннях дотримання прав людини в умовах надзвичайних правових режимів.

Важливим аспектом інституційної стійкості є адаптивність публічного адміністрування. У кризових умовах державні інституції змушені діяти оперативно, що часто призводить до спрощення адміністративних процедур, цифровізації управлінських процесів та делегування повноважень. Водночас надмірна спрощеність процедур може призводити до зниження рівня правової визначеності та створення ризиків зловживань. Як зазначає В. Б. Авер'янов, ефективність публічного управління залежить від оптимального поєднання оперативності управлінських рішень із дотриманням принципів законності та правової визначеності [3, с. 112].

Питання трансформації публічної служби є ключовим: вона має бути професійною, політично нейтральною та підзвітною. Реформи в Україні спрямовані на підвищення ефективності, впровадження сучасних практик і забезпечення інституційної стійкості навіть у кризових умовах.

В умовах воєнного стану права людини можуть обмежуватися лише на засадах необхідності, пропорційності та законності. Стійкість правової системи визначається здатністю зберігати баланс між інтересами держави та правами громадян.

Особливого значення набуває діяльність органів конституційної юрисдикції. Конституційний Суд України відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства Конституції та контролі за відповідністю законів Основному Закону. Його рішення мають фундаментальне значення для стабільності правової системи, оскільки дозволяють усунути неконституційні норми та забезпечити узгодженість правового регулювання.

Кризові явища також суттєво впливають на нормотворчість. В умовах воєнного стану законодавець змушений оперативно реагувати

на нові виклики, що призводить до значного збільшення кількості нормативно-правових актів. Це створює ризик їхньої фрагментарності, суперечливості та недостатньої якості. Як зазначає О. Ф. Скакун, ефективність правового регулювання значною мірою залежить від системності та узгодженості законодавства [5, с. 78].

Для забезпечення правової визначеності необхідно дотримуватися принципів юридичної техніки, проводити правову експертизу законопроектів і забезпечувати прозорість нормотворчого процесу. Важливу роль також відіграють громадські обговорення та залучення експертів до розробки нормативно-правових актів.

Цифрова трансформація правової системи підвищує ефективність управління та доступність правосуддя через е-урядування, е-судочинство і реєстри. Водночас вона породжує виклики у сфері кібербезпеки та захисту персональних даних.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає правові та організаційні засади функціонування національної системи кібербезпеки [6]. Забезпечення кіберстійкості державних інституцій є необхідною умовою стабільного функціонування правової системи, особливо в умовах гібридної війни та зростання кількості кіберзагроз.

Європейська інтеграція виступає важливим фактором зміцнення інституційної стійкості правової системи України. Імплементация норм права Європейського Союзу сприяє вдосконаленню законодавства, підвищенню ефективності державних інституцій та зміцненню гарантій прав людини. Водночас цей процес потребує зваженого підходу, оскільки механічне запозичення європейських норм без урахування національних особливостей може призвести до зниження ефективності правового регулювання. Важливим аспектом є також збереження національної правової ідентичності. Українська правова система має власні історичні та культурні особливості, які повинні враховуватися в процесі євроінтеграції. Поєднання європейських стандартів із національними традиціями дозволяє забезпечити більш ефективне функціонування правової системи. Інституційна стійкість правової системи передбачає ефективні механізми антикризового управління, зокрема координацію органів влади, належне ресурсне забезпечення та стратегії реагування. Важливу роль також відіграє підвищення правової культури населення, що зміцнює довіру до держави.

Узагальнюючи, слід зазначити, що інституційна стійкість правової системи України в умовах криз є складним багатовимірним явищем, яке охоплює взаємодію судової практики, нормотворчості, публічного адміністрування, захисту прав людини та цифрової безпеки. Її забезпечення потребує системного підходу, спрямованого на поєднання

стабільності та адаптивності правового регулювання. Зміцнення інституційної стійкості правової системи є необхідною умовою успішного розвитку України як правової держави, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати високий рівень захисту прав і свобод людини.

Література:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Львів : Край, 2012. 320 с.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV.
3. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України: академічний курс. Київ : Юридична думка, 2014. 592 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
5. Скаун О. Ф. Теорія права і держави. Харків : Консум, 2011. 656 с.
6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-632-7-18>

ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ПОВЕДІНКОВИЙ ВИМІР ТА ДОВІРА ЯК ЧИННИК НОРМАТИВНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Полонка І. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін,
Буковинський університет
м. Чернівці, Україна*

У періоди масштабних суспільних змін правова система неминуче функціонує в умовах активного оновлення законодавства. Інтенсивне нормотворення, розширення дискреційних повноважень органів публічної влади та відступи від усталених процедур ускладнюють забезпечення правової визначеності. За таких обставин стабільність регулювання означає не застиглість норм, а здатність зберігати послідовність і прогнозованість їх застосування.